

Uvod v delo Sava Spacala (1943-1989)

Hektor Jogan

Letos poteka 25 let odkar je prezgodaj umrl kolega in prijatelj Savo Spacal, ko je bil v najplodnejšem obdobju svoje dejavnosti. Ob tej obletnici se nam je zdelo primerno predstaviti na našem spletu njegovo delo, ki je verjetno za mnoge mlajše kolege neznano. Nekaj skopih podatkov iz njegovega življenjepisa: mati je bila učiteljica, oče je bil zelo znani slovenski tržaški slikar. Družina je živela v Trstu, kjer je Savo tudi maturiral. V Ljubljani je diplomiral iz medicine, nato se je preselil v ZDA, kjer je dokončal specializacijo iz psihiatrije. V New Yorku je opravil psihoanalitično edukacijo in postal član IPA (International Psychoanalytical Association). Leta 1977 se je vrnil v Trst, kjer je delal kot psihoanalitik do smrti. Podlegel je komplikacijam, ki so se razvile po operaciji na srcu. V svojem kratkem profesionalnem življenju je, ob svojem kliničnem delu s pacienti, napisal lepo število razprav in člankov (nekateri izmed teh bomo objavili na naši spletni strani) in se je že v tistem obdobju uveljavil kot zelo prodoren mislec, nadarjen teoretik in radoveden raziskovalec na področju nekaterih bistvenih elementov psihoanalitične teorije in prakse. Postal je znan v Italiji in tudi v širšem psihoanalitičnem okolju. Spacal je prinesel v Italijo svojo bogato izkušnjo iz ZDA in nam vsem posredoval razne tokove ameriške psihoanalize, ki so bili v Italiji v tistem času malo znani. Spacal je imel zelo široko kulturo in izobrazbo (ne samo psihoanalitično), tako da je bil sposoben na suveren način podajati in povezovati razne psihoanalitične doprinose in pristope in na jasn in razumljiv način govoriti in pisati o kompleksnih pojmi in o zapletenih vsebinah. Iz ZDA je prinesel s sabo celo knjižnico knjig, ki je bila potem kot dediščina podarjena Centru za psihoanalizo v Padovi (Centro Veneto di Psicoanalisi) , kateremu vsi mi psihoanalitiki iz Trsta pripadamo.

Če se poglobimo v njegove članke, spise in predavanja (ki so pretežno napisani v italijanščini in angleščini), si lahko ustvarimo neko okvirno sliko o Spacalovem splošnem zanimanju v sklopu psihoanalize, o njegovih kliničnih poglobljanjih in o njegovih kritičnih raziskavah na področju nekaterih metodoloških in terapevtskih principov. V njegovih člankih najdemo dve skupini vsebin: v prvi so neke splošne tematike, ki so bile morda napisane za razne priložnosti in kjer ne uspejemo zaslediti nekega večjega osebnega doživljanja. Tu mislim na članek o psihoanalitičnem doprinosu Edoarda Weissa (ki je uvedel psihoanalizo v Italijo, potem ko se je po študiju medicine, psihiatrije in psihoanalize na Dunaju vrnil v rodni Trst) v italijanski » Rivista di Psicoanalisi« (1982), nato poglavje o obsesivni nevrozi v knjigi A. Semija »Trattato di Psicoanalisi« (1988) in potem še članek o psihoanalizi kot splošni psihologiji v pojmovanju Hartmanna in Rapaporta (predstavnik ameriške »Ego psychology«) v italijanski reviji Argonauti (1986). Spacal pokaže tudi v teh člankih zelo resen in poglobljen pristop, posveti se raziskavi bolj neznanih vsebin in problematične aspekte skuša vedno povezati v neki širši kontekst.

Osebnost se mi zdi bolj zanimiva druga skupina člankov, katere povezuje neka rdeča nit, in kjer se čuti, da je v teh tematikah bil Spacal dosti bolj osebno vpleten in je skušal razvijati, preko svoje raziskave, neko osebno interpretacijo psihoanalize, kot tudi neki osebni psihološki razvoj in zorenje.

Kot v vsakem razvojnem procesu je čutiti v teh spisih neki čustveni in razumski napor, kot ga tak proces zahteva. Spacal nas bo ob tem vedno presenetil s svojo pronicljivostjo in s svojo ustvarjalnostjo. V letih 1983 - 1985 (skupaj s Giorgiom Sacerdotijem) je v italijanski »Rivista di psicoanalisi« objavil dva članka na tematiko uvida (*insight*) in je kritično razmišljal, kaj ta pojem pomeni v psihoanalitičnem procesu in kako ta funkcija deluje v terapevtskem smislu. Pojem uvida je pozneje spet povzel in ga umestil v širši kontekst psihoanalitičnih konceptov z nekaterimi članki v letih 1988 in 1989, ki so izšli v »Rivista di Psicoanalisi« in »The Psychoanalytic Quarterly«. V zadnjem članku, ki ga je Spacal predstavil na kongresu IPA v Rimu nekaj mesecev pred svojo smrtjo, je zagovarjal zanimivo tezo na temo prostih asociacij (ki je eden izmed metodoloških principov v psihoanalizi). Povdaril je namreč Freudovo gledanje na pravilo prostih asociacij in sicer ugotavljal, da imajo proste asociacije v terapevtskem procesu dvojno vlogo:

- da se pacient prepusti toku misli in čustev svobodno in opusti zavestno kontrolo nad svojimi doživljanji
- da opazuje svoja doživljanja in da raziskuje svojo notranjost.

Ta druga komponenta se je po Freudu kaj kmalu izgubila, ker je vlogo raziskave pacientovega notranjega sveta prevzel analitik s svojimi interpretacijami (interpretacija naj bi bila drugi metodološki princip v psihoanalizi). V poznejšem razvoju psihoanalize (to se je zgodilo predvsem po zaslugi šole M. Klein) naj bi prišel pacient do uvida samo s pomočjo interpretacij analitika. Spacal je kritičen do te pozicije in zagovarja idejo, da bi morali ovrednotiti drugo komponento Freudovega koncepta prostih asociacij in torej vrniti pacientu bolj aktivno vlogo in mu priznati sposobnost, da tudi on pride do nekega uvida, ko raziskuje svojo notranjost. V tem pojmovanju bi analitik s svojimi interpretacijami in svojo mentalno naravnostjo (tretji metodološki princip v psihoanalizi) le pomagal pacientu, da bi prišel do boljšega uvida svoje psihične notranjosti, v kolikor sam ne uspe premostiti določenih notranjih ovir. Spacal nas tudi opozarja, da se uvid, ki ga doseže pacient s samoopazovanjem in raziskovanjem sebe precej razlikuje od uvida, ki ga nudi pacientu analitik preko interpretacij. Interpretacije posredujejo predvsem neko logično strukturirano miselno povezavo nezavednih vsebin, medtem ko uvid, ki ga doseže pacient, povzroči neko temeljno reorganizacijo lastne subjektivnosti in torej ima večji vpliv na osebno *ontološko eksistenčno dimenzijo* (tako se izraža Spacal). Torej pacient bi moral imeti glavno vlogo pri razvijanju avtoanalize, analitik s svojimi interpretacijami naj bi bil le katalizator tega procesa. V teh člankih je Spacal epistemološko poglobil pomen temeljnih metodoloških principov psihoanalize. V nekaterih predavanjih in spisih je Spacal skušal še osvetliti razne terapevtske faktorje, ki so prisotni v psihoanalitičnem procesu. Tu se je kritično opredelil do tradicionalnega psihoanalitičnega pristopa in obogatil svoje razmišljanje z bolj sodobnimi pogledi, ki so se nanašali predvsem na doprinos Kohutove šole in teorije znane pod imenom »Self-Psychology«. Spacal se tu precej opre na Kohuta, ker je njegov pristop v sozvočju z lastnim gledanjem in sicer da Kohutov pojem empatije podpira pacientovo avtoanalitično samospoznavanje napram tradicionalni psihoanalitični praksi, kjer sloni terapevtski proces predvsem na interpretacijah analitika. V zadnjem Spacalovem spisu, ki je ostal neobjavljen, se avtor osredotoči na dva različna metodološka pristopa, ki ju analitik lahko doživlja in uporablja pri delu s pacienti: t.j. »empatični

pristop« in pa »kontratransferni pristop«. Obe sta čustveni poziciji analitika in pa tudi metodi raziskovanja pacientovega notranjega sveta. V empatični poziciji se analitik skuša identificirati s psihičnim stanjem pacienta (na bolj zavestnem nivoju), v kontratransferni poziciji pa se analitik odzove bolj na neke nezavedne komponente pacienta, ki preko projektivnih identifikacij vdirajo v njegovo psiho. Spacal ne daja prednosti eni ali drugi metodološki poziciji, kot privilegira Kohut empatijo. Kritično obravnava obe poziciji, trdi da ima vsaka svoje pozitivne in svoje šibke točke; vsaka izmed njiju pa ima drugačne posledice na celoten terapevtski proces. Zaželjeno bi bilo, da bi vsak analitik nihal med obema pozicijema, da bi uporabljal oba pristopa v funkciji različnih patologij, različnih faz terapije in različnih lastnih notranjih doživljanj. Če uporabljamo ta dva pristopa kot dva različna tehnična inštrumenta, se naša sposobnost razumevanja pacienta poveča. Spacal je kritičen do tega, da bi en pristop rigidno prevladal, kar se lahko zgodi : in to zaradi osebne strukture analitika, zaradi pripadnosti neki teoretski struji ali neki ideološki opredelitvi.

Za zaključek tega kratkega uvoda v Spacalovo delo bi dodal osebno misel, morda fantazijo, in sicer da je raziskava na temo metodoloških pristopov in terapevtskih faktorjev v psihoanalizi, ki jo je Savo z veliko vnemo razvijal, izraz njegove kritične drže do analize, ki sloni pretežno na interpretacijah, v kolikor je bil on sam deležen take osebne analize, ker je bil v tistem času ta pristop zelo uveljavljen. Morda je na lastni koži občutil omejenost tega načina dela in je skušal preko tega raziskovanja odpirati pacientom in sebi neko širšo, bolj bogato dimenzijo. O tem nisem nikoli z njim govoril, ker sem bil v tistem času, ko je bil živ, še nepripravljen za tak pogovor. To razmišljanje in fantazija sta se mi porodila pozneje.

Objavili bomo sledeče članke (prva dva sta teksta neobjavljenih predavanj, ki jih je imel na Reki in v Ljubljani v Osemdesetih letih):

1. **Empatija in kontratransfer kot sestavna dela psihoanalitikovega razumevanja**
2. **Terapevtski faktorji v psihoanalitični psihoterapiji s poudarkom na vlogi interpretiranja**
3. **Self-Knowledge and Interpretative Knowledge**
4. **Some Notes on Kohut's How Does Analysis Cure?**
5. **Free Association as a Method of Self-Observation in Relation to Other Methodological Principles of Psychoanalysis**